

Деревянко Богдан Володимирович,
доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник

*Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України*

ПРИРОДОРЕСУРСНА, ІДЕОЛОГІЧНО-ПСИХОЛОГІЧНА ТА ОСВІТНЬО-НАУКОВА СКЛАДОВІ ВИХОДУ УКРАЇНИ З ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

У статті через аналіз природоресурсної, ідеологічно-психологічної та освітньо-наукової складових було визначено напрями виходу України із економічної кризи. Показано, що Україна має достатню кількість корисних копалин, родючих ґрунтів, водних, тваринних, рослинних та інших ресурсів, що можуть бути використані для виходу з економічної кризи. Частина ресурсів, зокрема чорноземні ґрунти, прісна вода, флора і фауна, клімат і ландшафт, мають унікальний характер. Використання названих та інших елементів природоресурсної складової має спиратися на застосування новітніх технологій, спрямованих на виготовлення високо-технологічної та іншої кінцевої продукції, що характеризують інтенсивний тип розвитку. У статті звернено увагу на ідеологічно-психологічну складову, яка зазвичай недооцінюється. Важливі елементи цієї складової та їхній вплив на людину, суспільство і державу часто офіційно не визнаються наукою і практикою. Російська Федерація непрямо підтверджує існування недосліджених сучасною фізикою, біологією та іншими науками видів енергії, пов'язаних із психікою людини. Показано позитивні і негативні приклади впливу елементів цієї складової на психіку великих груп людей, об'єднаних за певною ознакою (географічною, ментальною, професійною тощо). Підтверджено унікальність державних символів України, зокрема малого державного герба. Зазначено, що українське суспільство ідентифікує себе із державними символами, а вони закладають програму досягнення народом високих звершень, успіхів та перемог. Освітньо-наукова складова є не менш важливою за дві попередні. У статті наведено приклад досягнення високих економічних результатів США після запровадження широкомасштабної державної підтримки сфер науки та освіти у 1960-ті рр. Вказано на плани США підвищити у 2022 р. видатки на сферу освіти з 73 до 103 млрд дол. США, а на сферу науки – до 171 млрд дол. США. Розвиток суспільства і держави має пряму пропорційну залежність від рівня фінансування сфер освіти і науки. Вихід України з економічної кризи можливий через застосування революційно високого підвищення рівня фінансування сфер освіти і науки. Це має реалізовуватися через застосування різноманітних заходів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів сфер освіти і науки, названих у ст. 12 Господарського кодексу України, та інших.

Ключові слова: *природоресурсна складова, ідеологічно-психологічна складова, освітньо-наукова складова, економічна криза, природні ресурси, корисні копалини, родючі ґрунти, державні символи, видатки на освіту і науку.*

Постановка проблеми. Затяжна економічна криза триває в Україні усі 30 років незалежного існування. А попередні історичні періоди навіть порівнювати некоректно. Певна частина суспільства уже звиклася із таким станом і вважає його природним, об'єктивним та перманентним. А представники політичної еліти назвуть сотні «об'єктивних» причин як існування економічної кризи в Україні, так і неможливості її ефективного і швидкого подолання. Однак такі думки і «аргументи» є помилковими. Історія знає безліч прикладів успішного виходу держав із куди більш трагічних ситуацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика кількість українських дослідників, насамперед економістів та юристів, пропонували напрями, заходи, механізми і програми подолання економічної кризи. Нормативний вплив на природоресурсну складову економіки України з метою виходу завдяки їй на економічно новий рівень досліджували українські юристи. Серед них можна назвати: А. Г. Бобкову [1; 2], О. М. Вінник [3], Г. Д. Джумагельдієву [4; 5], А. М. Захарченка [6], О. Ю. Ілларіонова [7; 8], І. Ф. Коваль [9], О. І. Кулика [10], В. В. Луця [11], В. К. Мамотова [12; 13; 14], Л. М. Ніколенко [15; 16], В. В. Носіка [17], Ю. М. Павлюченко [18], І. В. Подрез-Ряполову [19], О. П. Подцерковного [20], В. В. Резнікову [21], Б. Г. Розовського [22], Л. Д. Руденко [23; 24], В. А. Устименка [25], О. В. Шаповалову [26], В. С. Щербину [27] та інших. Нами раніше також досліджувалися різноманітні аспекти правового забезпечення ефективного використання природних ресурсів України [28; 29; 30]. Ідеологічно-психологічна складова виходу держави та її економіки із кризи українськими юристами практично не досліджувалася. Освітньо-наукова складова досліджувалася значною кількістю вчених. Можна назвати лише окремих із них, зокрема таких вчених, як-от В. М. Бесчастний [31], С. В. Глібко [32], Н. Л. Губерська [33], Б. В. Дервянко [34; 35], М. Н. Курко [36], А. О. Монаєнко [37], П. В. Нестеренко [38], І. М. Острівний [39], М. О. Тимошенко [40], Р. В. Якубовський [41]. Проте їхні дослідження більшою мірою стосувалися питань удосконалення окремих напрямів діяльності закладів освіти або науково-дослідних установ. Прив'язка до подолання проблем виходу з економічної кризи мала місце не в усіх роботах. З іншого боку, проблем у діяльності освітніх установ та наукових закладів України, на жаль, сьогодні менше не стало.

Постановка мети. Через аналіз природоресурсної, ідеологічно-психологічної та освітньо-наукової складових визначити напрями виходу України із економічної кризи.

Виклад основного матеріалу. 1. *Природоресурсна складова.* Україна з урахуванням території і населення окупованої Автономної Республіки Крим та окремих районів Донецької і Луганської областей має 46 позицію у світі за територією та 35 у світі позицію за кількістю населення. При цьому природно-кліма-

тичні умови в Україні є чи не найкращими у світі. Із цим пов'язані понад 200 лише великих нападів і військових агресій найближчих і віддалених сусідів протягом останнього тисячоліття. Україна володіє одним із найбільших у світі (до недавня – найбільшим) запасом чорноземних ґрунтів, має певні запаси вуглеводнів, руд металів та інших корисних копалин, більш ніж достатні запаси гірського каміння, будівельного лісу та бурштину, у достатній кількості забезпечена власною чистою прісною водою, має достатньо розгалужену флору і фауну, відносно м'який, як для континентального, клімат та переважно рівнинний ландшафт. Інакше кажучи, у таких умовах можна не просто стати економічно успішною державою, але й однією із найуспішніших держав світу. На жаль, сьогодні цього немає. Відтак для виходу з економічної кризи потрібно більш активно використовувати елементи природоресурсної складової з орієнтацією на прогресивні методи господарювання, що визначають інтенсивний тип розвитку. Очевидно, що, крім природоресурсної, не менш вагоме значення мають інші складові.

2. *Ідеологічно-психологічна складова.* Причини триваючої економічної кризи можна знаходити як в історичному минулому, так і в сучасності, як у внутрішньому стані населення, так і в зовнішніх агресіях і диверсіях. Стосовно історичного минулого та внутрішнього стану населення, варто сказати, що незважаючи на політику влади Московії і Тартарії, Російської імперії, СРСР та сучасної Російської Федерації населення України сформувалося в Український народ з достатньо високим рівнем впевненості у своїх силах і самоповаги.

Сьогодні усе більше уваги приділяється інтелектуальній і духовній складовим. Яскраві приклади як врахування, так і недооцінки цих складових знаходимо у спорті, бізнесі, веденні військових дій тощо. На підтвердження можна навести інформацію радянської статистики, за якої у 1940–1970-х рр. в день перемоги футбольної команди «Шахтар» збільшувався середньодобовий видобуток вугілля у Донбасі і Кузбасі; а з іншого боку, можна навести витяг із біографії середньовічного короля Німеччини та Італії, графа Бургундії та герцога Швабії Фрідріха I Барбаросса, на честь якого було названо відому військову операцію, який після кількох серйозних військових перемог безглуздо загинув – оступився, впав і потонув у річці Салеф...

Вчені з фізики, психології, соціології, політології, медицини та інших наук підтверджують велике значення символів держави – прапора, його кольорів і значення; герба; гімну із музичної та смислової складових тощо. Можна із цим не погодитися, проте на інші думки наводить однакова мелодія гімну колишніх СРСР та УРСР, а також повернення в Російській Федерації цієї мелодії як сучасного гімну. Також наявність досі невивченої сучасною фізикою внутрішньої людської енергії вказує планомірне переслідування спецслужбами Російської Федерації якутського шамана О. Габишева [42–44]. Навряд чи офіційна влада

переслідувала б якусь божевільну особу без достатніх на те причин. Очевидно, що в Російській Федерації, враховуючи напрацювання з радянських часів, наукові дослідження у сфері фізики, психології та деяких інших наук більш розвинені, ніж в Україні та більшості країн світу. Отож, наведений приклад можна вважати офіційним визнанням російської влади існування потужної ідеологічно-психологічної енергії, притаманної окремим особам, а великим групам осіб, а ба більше цілим народам, і поготів.

Наявність унікальних позитивних та уславлених символів зазвичай програмує народ та націю до перемог. І насамперед перемог економічних. З огляду на це варто згадати про малий герб України – тризуб – унікальний прадавній символ Володимира Великого, або отриманий ним у спадок від прадавніх народів північного Причорномор'я, які мали потужну цивілізацію тисячі років тому, або ж обраний його предками з варязької лінії як скандинавську руну сокола, що згори полює на здобич або атакує ворога. Цей символ офіційно затверджено постановою Верховної Ради України від 19 лютого 1992 року № 2137-ХІІ. У будь-якому разі це символ, аналог якому має або мали лише кілька держав у світі – у вигляді пентаграми (п'ятикутної зірки), гексаграми (шестикутної зірки або зірки Давида), лівої або правої свастики тощо. На відміну від унікального прадавнього символу Української держави, у геральдиці є дуже поширеними та часто зустрічаються у гербах багатьох держав світу чи їхніх регіонів знаки у вигляді лицарів, моряків, козаків чи інших воїнів; знаки хреста – латинський, мальтійський, візантійський, кельтський, коптський, болниський та інші, які у загальних рисах все одно дуже схожі між собою, оскільки є хрестами; тварин реальних – лева, тигра, ведмедя, бика, корови, коня, kota, вовка, лами, кенгуру, черепахи, змії або інших; тварин міфічних – грифона, дракона у різних варіаціях, кентавра, единорога тощо; птахів реальних – орла, орлана, півня, страуса та інших; птахів міфічних, зокрема двоголового орла; рослин або їхніх частин, зокрема кленового, дубового листа, різних квіток тощо. Такі державні чи регіональні символи часто втрачають свою унікальність (підтвердити її може лише унікальний спосіб їхнього утворення, як-то у «пальми Мерцалова», або географічна характеристика, як для окремих унікальних південноамериканських чи азійських рослин тощо) і розпорошують сенс своєї духовної енергії між різними народами і державами. Наприклад, той самий двоголовий орел використовується приблизно у 20 сучасних державах та окремих адміністративно-територіальних одиницях держав – Албанії, Сербії, Чорногорії, Російській Федерації, куди потрапив від держав, що існували раніше – Візантії, Священної Римської імперії, Золотої Орди. Ці держави також свого часу зробили «цап-царап», за висловом керманіча Російської Федерації, у більш давніх держав і народів.

Отже, і природоресурсна, й ідеологічно-психологічна складові для того, щоб бути успішним, у народу України наявні. А тому, як можна віднайти сотні і ти-

сячі причин незадовільного стану економіки, так само можна віднайти сотні і тисячі «рецептів» виходу із кризи. Зрозуміло, що фінансові та соціальні проблеми краще долати через застосування комплексу найрізноманітніших заходів. Безумовно із цим погоджуємося. Проте звертаємо увагу на один із важливих компонентів, за допомогою підтримки та достатнього фінансування яких долати економічні кризи у разі легше, – розвиток і забезпечення сфер освіти і науки.

3. Освітньо-наукова складова. Про важливість сфер освіти і науки говорити не будемо. Їхня важливість і незамінність є очевидними. Йтиметься саме про прямий тісний взаємозв'язок цих сфер з економікою держави. Сьогодні, як і сто, і тисячу років тому, економічно виграють ті держави, в яких не просто на належному, а на високому рівні знаходиться фінансування сфер освіти і науки.

Раніше у науковій літературі неодноразово вказувалося, що поштовх до виходу США на рівень беззаперечного економічного лідера у світі було дано розвитком, а особливо підвищенням рівня фінансування сфери освіти. А це, зі свого боку, стало відповіддю на досягнення колишнього СРСР в космічній галузі, які були сприйняті в США як національна катастрофа, причиною якої було визнано слабкість американської системи освіти. Як наслідок, у 1958 р. було прийнято Закон «Про освіту в цілях національної оборони» (The National Defense Education Act) [45, с. 228]. Пізніше, у 1963 р. було прийнято Закони (Акти) «Про професійну освіту» і «Про розвиток вищої освіти», а в 1965 р. – Закон (Акт) «Про початкову та середню освіту». Їх прийняття було наслідком запровадження Президентом Дж. Кеннеді гасла «Нація в небезпеці» і розроблення програми реформування американської школи. Ці та подальші заходи сприяли збільшенню видатків на розвиток матеріально-технічної бази ВНЗ, підготовку викладацького складу, запровадження стипендій студентам та аспірантам [46, с. 62; 45, с. 228]. Відтоді розпочалося постійне покращення фінансового забезпечення НЗ у США, а також вирівнювання умов для отримання освіти для різних расових та етнічних груп населення [47, с. 337]. Такий напрям розвитку видається релевантним для сучасної України.

Народна мудрість вказує на те, що у виграші будуть ті народи, нації і держави, де підтримуються сфери освіти і науки. Нехтування іншою мудрістю – «не хочеш годувати власне військо – годуватимеш чуже» двічі – у 1919–1920 та 2014 рр. – призводило до катастрофічних наслідків в Україні. Не хочеться, щоб до не менш катастрофічних наслідків призвело нехтування необхідністю фінансування і розвитку сфер освіти і науки. Сьогодні українська молодь часто отримує освіту у Польській, Чеській і Словацькій народних республіках, ФРН, Республіці Словенія та інших державах. А Україна втрачає шанс на утворення того «середнього класу», який сьогодні за різними даними становить менше одного відсотка населення, на відміну від близько 70 % в економічно розвинених європейських державах.

Сьогодні відбуваються масштабні трансформації в економічній і політичній системі світу. Вже як цілком можливою розглядається зміна світового лідера з США на КНР. І ще не відомо, як це відіб'ється на інших державах. Натомість США сьогодні розуміє загрозу. І протидія їй, як і 60 років тому, вбачається у підвищеному фінансуванні та розвитку сфер освіти і науки. Водночас, на відміну від України, у США ніколи не забувають про першочергове фінансування оборонної сфери.

У травні 2021 р. надбанням громадськості став проєкт державного бюджету США на 2022 р. (акцентуємо увагу на терміні надання – травень, а не листопад, а то й січень, як в Україні). У ньому плануються витрати на рівні шести трильйонів доларів США. Очевидно США хочуть повторити успіхи шістдесятирічної давнини, оскільки підвищують витрати на науку та підтримку так званого «середнього класу». Крім цього, планується підвищення витрат на інфраструктуру та оборону. Досягти цього планується за рахунок підвищення податків на розкіш [48]. Україна також має місце у проєкті американського державного бюджету. На посилення спроможності протистояти російській агресії США планують виділити Україні у 2022 р. 255 млн дол. США. Це є позитивним сигналом, проте в контексті нашого дослідження більш цікавим буде зазначити, що витрати на освіту планується підвищити з 73 до 103 млрд дол. США, а на розвиток науки планується виділити 171 млрд дол. США. При цьому перевагу планується надавати сферам, в яких досі «не визначено лідера», тобто сфери виготовлення акумуляторних технологій, комп'ютерних чіпів та видобутку «чистої» енергії [48].

Враховуючи досвід США після 1960-х рр. та звертаючи увагу на сучасні тенденції підвищення видатків на освіту і науку у тих же США, а також провідних європейських та азійських держав, треба намагатися підвищувати видатки на українські сфери освіти і науки. Рівень фінансування є прямо пропорційним якості.

Висновки. З проведеного дослідження стає очевидним, що сьогодні Україна має достатню кількість природних ресурсів, частина з яких є унікальними. Вихід з економічної кризи завдяки природоресурсній складовій полягає у підвищенні питомої ваги технологій, що характеризуються інтенсивним типом розвитку. Потребують підтримки уже наявні виробництва кінцевої високотехнологічної продукції та інвестиції у появу та розвиток інших, спрямованих на організацію переробки сировини та виготовлення такої продукції.

Дослідження вказує на реальне існування та значну недооцінку ідеологічно-психологічної складової у життєдіяльності, виходу із кризи та розвитку народу, нації, суспільства, держави. На цю складову, крім менталітету народу, прямо впливають державні знаки і символи, що вирізняють унікальність держави серед інших, стимулюють або навіть програмуєть народ на високі звершення, успіхи та перемоги. Україна має власні унікальні символи, які уже «працюють».

Освітньо-наукова складова у життєдіяльності, виходу із кризи та розвитку народу, нації, суспільства, держави є не менш важливою за попередні. Загально-визнано і підтверджено пряму пропорційну залежність рівня фінансування сфер освіти і науки та розвитком суспільства і держави. Навіть незначна кількість наведених прикладів вказує на нагальну потребу у революційно високому підвищенні рівня фінансування цих сфер. Це має реалізовуватися через застосування різноманітних заходів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів сфер освіти і науки, названих у ст. 12 Господарського кодексу України, та інших. В іншому разі Україна опиниться і закріпиться у ролі постачальника людських ресурсів до сусідніх країн.

Подальші наукові розвідки мають спрямовуватися у бік пошуку фінансових джерел, потрібних для реалізації заходів, покликаних реалізувати потужності природоресурсної та освітньо-наукової складових життєдіяльності, виходу із кризи та розвитку України.

Список використаних джерел

1. Бобкова А. Г. Про поняття природних рекреаційних ресурсів. *Право України*. 2000. № 5. С. 51–54.
2. Бобкова А. Г., Павлюченко Ю. М. Аграрне право: конспект лекцій в схемах. Донецьк: ДонНУ, 2013. 244 с.
3. Вінник О. М. Інвестиційне право: навч. посіб. Київ: Юридична думка, 2005. 568 с.
4. Джумагельдієва Г. Д. Правове регулювання господарського використання природних ресурсів: монографія. Київ, 2015. 170 с.
5. Джумагельдієва Г. Д. Стимулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні: економіко-правовий аспект. *Вісник НАН України*. 2012. № 10. С. 26–30.
6. Захарченко А. До питання про юридичну природу управління об'єктами державної власності (господарсько-правовий аспект). *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 73–79.
7. Ілларіонов О. Ю. Адаптація вугільного законодавства України до норм Європейського Союзу. *Економіка та право*. 2008. № 2(21). С. 90–97. URL: <http://economiclaw.kiev.ua/index.php/economiclaw/article/view/748>
8. Kirin R., Hryshchak S., Illarionov O. (2020). Features of legal support for the operation of small atypical Ukrainian coal mines under contractual conditions of a public-private partnership. *Mining of Mineral Deposits*. Vol. 14. Iss. 2. P. 128–137. URL: <https://doi.org/10.33271/mining14.02.128>
9. Коваль І. Ф. Господарсько-правове регулювання відносин у сфері промислової власності: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2013. 640 с.
10. Кулик О. І. Способи стимулювання використання альтернативних джерел енергії за законодавством України та Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 86–91.
11. Луць В., Лапечук П., Попович Т. Проблемні питання становлення ринку земель в Україні. *Юридична Україна*. 2010. № 1. С. 68–71.

12. Мамутов В. Доля государственного сектора в современной экономике. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 9. С. 3–5.
13. Мамутов В. К. Правовое обеспечение экономического суверенитета в условиях международной интеграции: раздел к докладу по исследовательскому проекту «Национальный суверенитет Украины в условиях глобализации». Донецк: ИЭПИ НАН Украины, 2011. 105 с.
14. Мамутов В. К. Про публічну власність у змішаній економіці. *Економіка та право*. 2013. № 1. С. 5–18.
15. Nikolenko L., Ivanyuta N. (2013). Protection of public property in the economic judicial proceedings. *Economics and Law*. Vol. 1. P. 47–50 (in Ukrainian).
16. Nikolenko L., Jurakovskiy E., Ivanyuta N., Andronik O., Sharkovska S. Investment Policy of Governance of Economic Security of Agrarian Sector of Ukraine on the Basis of Theory of Fuzzy Logics. *Montenegrin Journal of Economics, Economic Laboratory for Transition Research (ELIT)*. Vol. 14(4). 2018. С. 125–140.
17. Носік В. В. Проблеми здійснення права власності на землю Українського народу: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2007. 34 с.
18. Павлюченко Ю. Економіко-правовий механізм функціонування аграрного ринку. *Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства*. 2019. № 1. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/197/190>
19. Подрез-Ряполова І. В. Господарсько-правове забезпечення постачання природного газу в умовах природних монополій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2020. 17 с.
20. Подцерковний О. П. Функціонування державних підприємств та інститут довірчого управління майном – несумісні. *Правова держава*. 2003. № 6. С. 39–43.
21. Резнікова В. Туристичний продукт: товар чи послуга. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 10(178). С. 64–69.
22. Розовский Б. Г. Правовое стимулирование рационального природопользования. Киев: «Наукова думка», 1981. 238 с.
23. Руденко Л. Д. Управління діяльністю підприємств магістрального трубопровідного транспорту. *Форум права*. 2011. № 2. С. 796–802. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11rjmgrm.pdf>
24. Руденко Л. Д. Правові засади стандартизації у сфері енергетики. *Правові горизонти*. 2018. Вип. 11(24). С. 10–14.
25. Публічна власність: проблеми теорії та практики: монографія / за ред. В. А. Устименка. Чернігів, 2014. 308 с.
26. Шаповалова О. В. Правові проблеми концесійного використання природних ресурсів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. № 6(74). С. 248–259.
27. Щербина В. С. Поняття та склад майна господарського призначення. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 194–200.
28. Ivan Kostyashkin, Bogdan Derevyanko, Vasyl Hrudnytskyi and Tetiana Shlapko (2018). Economic and legal mechanisms for effective use of land resources under the conditions of sustainable development in Ukraine. *Environmental Economics*, 9(3), 42–50. doi:10.21511/ee.09(3).2018.05
29. Oleksii S. Soloviov, Olena M. Batyhina, Bogdan V. Derevyanko (2019). Mental Health Improvement and Rehabilitation Within Rural Green Tourism. *Acta Balneologica*. TOM LXI, Nr 4(158). 2019. P. 278–282.

30. Olena M. Batyhina, Bogdan V. Derevyanko, Vitalii V. Kadala. Recreational lands as a component of health care: some aspects of legal regulation. *Wiadomosci Lekarskie (Warsaw, Poland: 1960)*. Vol. LXXIII, Iss. 12, Part 2. December 2020. P. 2860–2864.
31. Бесчастний В. М. Механізми державного управління розвитком вищих навчальних закладів системи МВС України: дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2010. 498 с.
32. Hlibko S. V. (2017). Pravove rehuliuвання diialnosti naukovoho parku yak subiekta natsionalnoi innovatsiinoi systemy. *Pravo ta innovatsii – Law and Innovation*, 4(20), 23 (In Ukrainian).
33. Губерська Н. Л. Адміністративні процедури у сфері вищої освіти: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2016. 471 с.
34. Деревянко Б. В. Надання освітніх послуг: правовий статус суб'єктів: монографія; МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім «Кальміус», 2011. 335 с.
35. Деревянко Б. В. Послуги у сфері освіти: правове регулювання: монографія; МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім «Кальміус», 2013. 387 с.
36. Курко М. Н. Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2010. 376 с.
37. Монаєнко А. О. Правове регулювання видатків на освіту та науку: дис. ... д-ра юрид. наук. Ірпінь, 2009. 525 с.
38. Нестеренко П. В. Вищі навчальні заклади як суб'єкти майнових правовідносин: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 192 с.
39. Острівний І. М. Господарсько-правовий статус вищих навчальних закладів приватної форми власності: дис. ... канд. юрид. наук. Донецьк, 2012. 224 с.
40. Тимошенко М. О. Правове регулювання господарської діяльності закладів вищої освіти: теорія і практика: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2021. 457 с.
41. Якубовський Р. В. Правове регулювання фінансового забезпечення навчальних закладів України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 205 с.
42. Немзер А. «На войне атеистов нет». Почему власти восприняли шамана как реальную угрозу. *Канал Дождь*. 25 сентября 2019 г. URL: https://tvrain.ru/teleshov/politika_prjama_ja_linija/na_vojne_ateistov-494260/?from=incut_wide
43. Монгайт А. Отряд ОМОНа забрал якутского шамана в психбольницу. *Канал Дождь*. 13 мая 2020 г. URL: https://tvrain.ru/teleshov/vechernee_shou/otrjad_omona_zabral_jakutskogo_shamana_v_psihbolnitsu_video-508633/
44. Росгвардеец рассказал, что силовики рассматривали возможность убийства шамана Габышева во время задержания. *Канал Дождь*. 07 мая 2021 г. URL: https://tvrain.ru/news/sibirrealii_rosgvardija_reshila_ne_ubivat_shamany_gabysheva_potomu_chno_on_odarennyj_i_obschestvennyj-529570/
45. Курко М. Н. Роль вищої освіти в умовах становлення правової держави. *Форум права*. 2010. № 2. С. 224–230. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10kmncpd.pdf>
46. Вифлеемский А. Б. Совершенствование социально-экономического механизма образовательных учреждений в условиях рыночных преобразований: монография. Н. Новгород, 2001. 207 с.
47. Деревянко Б. В. Правове регулювання господарської діяльності навчальних закладів: дис. ... д-ра юрид. наук. Донецьк, 2014. 504 с.
48. Рекордный бюджет и Украина. США потратят \$6 трлн *bigmir.net*. 31.05.2021. URL: <https://news.bigmir.net/world/4941340-rekordny-i-byudzet-i-ukraina-ssa-potratyat-dollar-6-trln>

References

1. Bobkova A. H. Pro poniattia pryrodnykh rekreatsiinykh resursiv. *Pravo Ukrainy*. 2000. № 5. S. 51–54 (in Ukrainian).
2. Bobkova A. H., Pavliuchenko Yu. M. Ahrarne pravo: konspekt lektsii v skhemakh. Donetsk: DonNU, 2013. 244 s. (in Ukrainian).
3. Vinnyk O. M. Investytsiine pravo: Navchalnyi posibnyk. Kyiv: Yurydychna dumka, 2005. 568 s. (in Ukrainian).
4. Dzhumaheldiieva H. D. Pravove rehuliuвання hospodarskoho vykorystannia pryrodnykh resursiv: monohrafiia. Kyiv, 2015. 170 s. (in Ukrainian).
5. Dzhumaheldiieva H. D. Stymuliuвання rozvytku alternatyvnoi enerhetyky v Ukraini: ekonomiko-pravovyi aspekt. *Visnyk NAN Ukrainy*. 2012. № 10. S. 26–30 (in Ukrainian).
6. Zakharchenko A. Do pyttannia pro yurydychnu pryrodu upravlinnia ob'ektamy derzhavnoi vlasnosti (hospodarsko-pravovyi aspekt). *Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2016. № 11. S. 73–79 (in Ukrainian).
7. Illarionov O. Iu. Adaptatsiia vuhilnoho zakonodavstva Ukrainy do norm Yevropeiskoho Soiuzu. *Ekonomika ta pravo*. 2008. № 2(21). S. 90–97. URL: <http://economiclaw.kiev.ua/index.php/economiclaw/article/view/748> (in Ukrainian).
8. Kirin R., Hryshchak S., Illarionov O. (2020) Features of legal support for the operation of small atypical Ukrainian coal mines under contractual conditions of a public-private partnership. *Mining of Mineral Deposits*. Vol. 14. Iss. 2. P. 128–137. URL: <https://doi.org/10.33271/mining14.02.128>
9. Koval' I. F. Hospodarsko-pravove rehuliuвання vidnosyn u sferi promyslovoi vlasnosti: monohrafiia. Donetsk: Yuho-Vostok, 2013. 640 s. (in Ukrainian).
10. Kulyk O. I. Sposoby stymuliuвання vykorystannia alternatyvnykh dzherel enerhii za zakonodavstvom Ukrainy ta Yevropeiskoho Soiuzu. *Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2018. № 4. S. 86–91 (in Ukrainian).
11. Luts V., Lapechuk P., Popovych T. Problemni pyttannia stanovlennia rynku zemel v Ukraini. *Yurydychna Ukraina*. 2010. № 1. S. 68–71 (in Ukrainian).
12. Mamutov V. Dolya gosudarstvennogo sektora v sovremennoj ekonomike. *Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2002. № 9. S. 3–5 (in Russian).
13. Mamutov V. K. Pravovoe obespechenie ekonomicheskogo suvereniteta v usloviyah mezhdunarodnoj integracii: razdel k dokladu po issledovatel'skomu proektu «Nacional'nyj suverenitet Ukrainy v usloviyah globalizacii». Doneck: IEPI NAN Ukrainy, 2011. 105 c. (in Russian).
14. Mamutov V. K. Pro publichnu vlasnist u zmishanii ekonomitsi. *Ekonomika ta pravo*. 2013. № 1. S. 5–18 (in Ukrainian).
15. Nikolenko L., Ivanyuta N. (2013). Protection of public property in the economic judicial proceedings. *Economics and Law*. Vol. 1. P. 47–50 (in Ukrainian).
16. Nikolenko L., Jurakovskiy E., Ivanyuta N., Andronik O., Sharkovska S. Investment Policy of Governance of Economic Security of Agrarian Sector of Ukraine on the Basis of Theory of Fuzzy Logics. *Montenegrin Journal of Economics, Economic Laboratory for Transition Research (ELIT)*. Vol. 14(4). 2018. C. 125–140.
17. Nosik V. V. Problemy zdiisnennia prava vlasnosti na zemliu Ukrainskoho narodu: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kyiv, 2007. 34 s. (in Ukrainian).

18. Pavliuchenko Yu. Ekonomiko-pravovyi mekhanizm funktsionuvannia ahrarnoho rynku. *Ekonomiko-pravova paradyhma rozvytku suchasnoho suspilstva*. 2019. № 1. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/article/view/197/190> (in Ukrainian).
19. Podrez-Riapolova I. V. Hospodarsko-pravove zabezpechennia postachannia pryrodnoho hazu v umovakh pryrodnykh monopolii: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv, 2020. 17 s. (in Ukrainian).
20. Podtserkovnyi O. P. Funktsionuvannia derzhavnykh pidpryiemstv ta instytut dovirchoho upravlinnia mainom – nesumisni. *Pravova derzhava*. 2003. № 6. S. 39–43 (in Ukrainian).
21. Rieznikova V. Turystychnyi produkt: tovar chy posluha. *Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2010. № 10(178). S. 64–69 (in Ukrainian).
22. Rozovskij B. G. Pravovoe stimulirovanie racional'nogo prirodopol'zovaniya. Kiev: «Naukova dumka», 1981. 238 s. (in Russian).
23. Rudenko L. D. Upravlinnia diialnistiu pidpryiemstv mahistralnoho truboprovodnoho transportu. *Forum prava*. 2011. № 2. S. 796–802. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11pjmram.pdf> (in Ukrainian).
24. Rudenko L. D. Pravovi zasady standartyzatsii u sferi enerhetyky. *Pravovi horyzonty*. 2018. Vyp. 11(24). S. 10–14 (in Ukrainian).
25. Publichna vlasnist: problemy teorii ta praktyky: monohrafiia / za red. V. A. Ustymenka. Cherkiv, 2014. 308 s. (in Ukrainian).
26. Shapovalova O. V. Pravovi problemy kontsesiinoho vykorystannia pryrodnykh resursiv. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. № 6(74). S. 248–259 (in Ukrainian).
27. Shcherbyna V. S. Poniattia ta sklad maina hospodarskoho pryznachennia. *Pravo i suspilstvo*. 2020. № 1. S. 194–200 (in Ukrainian).
28. Ivan Kostyashkin, Bogdan Derevyanko, Vasyl Hrudnytskyi and Tetiana Shlapko (2018). Economic and legal mechanisms for effective use of land resources under the conditions of sustainable development in Ukraine. *Environmental Economics*, 9(3), 42–50. doi:10.21511/ee.09(3).2018.05
29. Oleksii S. Soloviov, Olena M. Bathyhina, Bogdan V. Derevyanko. (2019). Mental Health Improvement and Rehabilitation Within Rural Green Tourism. *Acta Balneologica*. T. LXI. Nr 4(158). 2019. P. 278–282.
30. Olena M. Bathyhina, Bogdan V. Derevyanko, Vitalii V. Kadala. Recreational lands as a component of health care: some aspects of legal regulation. *Wiadomosci Lekarskie (Warsaw, Poland: 1960)*. Vol. LXXIII. Iss. 12. P. 2. December. 2020. P. 2860–2864.
31. Beschastnyi V. M. Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia rozvytkom vyshchykh navchalnykh zakladiv systemy MVS Ukrainy: dys. ... d-ra nauk z derzh. upr. Kyiv, 2010. 498 s. (in Ukrainian).
32. Hlibko S. V. (2017). Pravove rehuliuвання diialnosti naukovooho parku yak subiekta natsionalnoi innovatsiinoi systemy. *Pravo ta innovatsii – Law and Innovation*, 4(20), 23 (in Ukrainian).
33. Huberska N. L. Administratyvni protsedury u sferi vyshchoi osvity: dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv, 2016. 471 s. (in Ukrainian).
34. Derevianko B. V. Nadannia osvitnikh posluh: pravovyi status subiektyv: monohrafiia; MVS Ukrainy, Donetskyi yurydychnyi instytut. Donetsk: Vydavnychiy dim «Kalmius», 2011. 335 s. (in Ukrainian).
35. Derevianko B. V. Posluhy u sferi osvity: pravove rehuliuвання: monohrafiia; MVS Ukrainy, Donetskyi yurydychnyi instytut. Donetsk: Vydavnychiy dim «Kalmius», 2013. 387 s. (in Ukrainian).
36. Kurko M. N. Administratyvno-pravove rehuliuвання vyshchoi osvity v Ukraini: dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv, 2010. 376 s. (in Ukrainian).

37. Monaienko A. O. Pravove rehuliuвання vydatkiv na osvitu ta nauku: dys. ... d-ra yuryd. nauk. Irpin, 2009. 525 s. (in Ukrainian).
38. Nesterenko P. V. Vyshchi navchalni zaklady yak subiekty mainovykh pravovidnosyn: dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv, 2008. 192 s. (in Ukrainian).
39. Ostrivnyi I. M. Hospodarsko-pravovyi status vyshchykh navchalnykh zakladiv pryvatnoi formy vlasnosti: dys. ... kand. yuryd. nauk. Donetsk, 2012. 224 s. (in Ukrainian).
40. Tymoshenko M. O. Pravove rehuliuвання hospodarskoi diialnosti zakladiv vyshchoi osvity: teorii i praktyka: dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv, 2021. 457 s. (in Ukrainian).
41. Iakubovskiy R. V. Pravove rehuliuвання finansovoho zabezpechennia navchalnykh zakladiv Ukrainy: dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv, 2011. 205 s. (in Ukrainian).
42. Nemzer A. «Na vojne ateistov net». Pochemu vlasti vospryniali shamana kak real'nyu ugrozu. *Kanal Dozhd'*. 25 sentyabrya 2019 g. URL: https://tvrain.ru/teleshov/politika_prjamaja_linija/na_vojne_ateistov-494260/?from=incut_wide (in Russian).
43. Mongajt A. Otryad OMONa zabral yakutskogo shamana v psihbol'nicu. *Kanal Dozhd'*. 13 maya 2020 g. URL: https://tvrain.ru/teleshov/vechernee_shou/otrjad_omona_zabral_jakutskogo_shamana_v_psihbolnitsu_video-508633/ (in Russian).
44. Rosgvardeec rasskazal, chto siloviki rassmatrivali vozmozhnost' ubijstva shamana Gabysheva vo vremya zaderzhaniya. *Kanal Dozhd'*. 7 maya 2021 g. URL: https://tvrain.ru/news/sibirrealii_rosgvardija_reshila_ne_ubivat_shamany_gabysheva_potomu_chno_on_odarenyj_i_obschestvennyj-529570/ (in Russian).
45. Kurko M. N. Rol vyshchoi osvity v umovakh stanovlennia pravovoi derzhavy. Forum prava. 2010. № 2. S. 224–230. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10kmncpd.pdf> (in Ukrainian).
46. Viflemskij A. B. Sovershenstvovanie social'no-ekonomicheskogo mekhanizma obrazovatel'nyh uchrezhdenij v usloviyah rynochnyh preobrazovaniy: monografiya. N. Novgorod, 2001. 207 s. (in Russian).
47. Derevianko B. V. Pravove rehuliuвання hospodarskoi diialnosti navchalnykh zakladiv: dys. ... d-ra yuryd. nauk. Donetsk, 2014. 504 s. (in Ukrainian).
48. Rekordnyj byudzhet i Ukraina. SSHA potratyat \$6 trln bigmir)net. 31.05.2021. URL: <https://news.bigmir.net/world/4941340-rekordny-i-byudzhet-i-ukraina-ssa-potratyat-dollar-6-trln> (in Russian).

Bogdan Volodymyrovych Derevyanko. Natural resource-based, ideological, psychological and educational and scientific components of Ukraine's recovery from the economic crisis

The article defines the directions of Ukraine's recovery from the economic crisis by analyzing natural resource-based, ideological-psychological and educational-scientific components. It is shown that Ukraine has a sufficient amount of minerals, fertile soils, water, animals, plants, and other resources that can be used to overcome the economic crisis. Some of the resources, in particular chernozem soils, freshwater, flora and fauna, climate and landscape, have a unique character. The use of these and other elements of the natural resource-based component should be based on the use of the

latest technologies aimed at manufacturing high-tech and other end products that characterize an intensive type of development. The article draws attention to the ideological and psychological component, which is usually underestimated. Important elements of this component and their impact on individuals, society and the state are often not officially recognized by science and practice. The Russian Federation indirectly confirms the existence of types of energy, unexplored by modern physics, biology and other sciences, associated with the human psyche. The authors show positive and negative examples of the influence of the elements of this component on the psyche of large groups of people, united by a certain criterion (geographic, mental, professional, etc.). The uniqueness of the state symbols of Ukraine, in particular the small state emblem, has been confirmed. It is noted that the Ukrainian society identifies itself with state symbols, and they lay the program for the people to achieve high achievements, successes and victories. The educational and scientific component is no less important than the previous two. The article provides an example of the achievement of high economic results in the United States after the introduction of large-scale state support for the spheres of science and education in the 1960s. It is stated that the US plans to increase spending on education from 73 to 103 billion US dollars in 2022 and up to 171 billion US dollars in the sphere of science. The development of society and the state is directly proportional to the level of funding for the spheres of education and science. Ukraine's exit from the economic crisis is possible due to the application of a revolutionary high increase in the level of funding for education and science. This should be implemented by applying various measures of the state's regulatory impact on the activities of subjects in the spheres of education and science, listed in Article 12 of the Economic Code of Ukraine, etc.

Keywords: natural resources component, ideological and psychological component, educational and scientific component, economic crisis, natural resources, minerals, fertile soils, state symbols, spending on education and science.